

invoering Wmo +

Clïentondersteuning op het lokale niveau

een handreiking over samenwerking tussen MEE-organisaties en gemeenten

Colofon

Auteurs

DSP-groep
Alwien Bogaart
Lenneke Wolswinkel

Met dank aan

MEE Nederland
Auke Blom
Gaby Coolen
Peter van den Broek

Alle andere partijen die een bijdrage geleverd hebben aan de praktijkvoorbeelden

Ministerie van VWS

Sandra Weber

VNG

Suzanne Konijnendijk

DSP-groep

Van Diemenstraat 374
1013 CR Amsterdam
www.dsp-groep.nl

Deze handreiking is geschreven in opdracht van het ministerie van VWS.

Vormgeving

Optima Forma BV, Voorburg

Druk

Chevalier

Aan de totstandkoming van deze publicatie is de grootst mogelijke zorg besteed. Het ministerie van VWS en de VNG kunnen echter niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele onjuistheden, noch kunnen aan de inhoud rechten worden ontleend.

Inleiding

Aanleiding

Gemeenten zijn in het kader van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) verantwoordelijk voor het bevorderen van de participatie van hun burgers en van kwetsbare burgers in het bijzonder. Hiervoor is goede cliëntondersteuning van belang. Cliëntondersteuning maakt deel uit van prestatieveld 3 van de Wmo en richt zich op mensen die voor een vraag of een situatie staan die zodanig complex is dat de persoon het niet zelf of met zijn omgeving kan oplossen. Door de inzet van cliëntondersteuning kan de zelfstandigheid van een cliënt (en zijn omgeving) versterkt worden en de maatschappelijke participatie worden bevorderd.

De meeste aanbieders van cliëntondersteuning vallen onder de verantwoordelijkheid van gemeenten, zoals de ouderenadviseurs, ggz-cliëntondersteuning, het Algemeen Maatschappelijk Werk en de Sociaal Raadslieden. Daarnaast biedt MEE cliëntondersteuning aan mensen met een beperking. Het gaat specifiek om mensen met een verstandelijke, lichamelijke of zintuiglijke handicap (al dan niet veroorzaakt door een chronische ziekte of een beperking in het autistisch centrum), hun ouders, andere verwanten, verzorgers of vertegenwoordigers. De MEE-organisaties worden gefinancierd vanuit de Regeling Subsidies AWBZ.

Voor goede cliëntondersteuning is het belangrijk dat MEE en gemeenten samenwerken. Voor het jaar 2008 is hierover een subsidievoorwaarde opgenomen in de AWBZ-subsidieregeling voor de MEE-organisaties: MEE overlegt met gemeenten over de invulling van haar activiteiten. Dat bevordert de samenwerking tussen MEE, gemeenten en andere aanbieders van cliëntondersteuning. Het draagt ook bij aan een betere aansluiting van de werkzaamheden van MEE op het beleid van de gemeente. Het doel van de subsidievoorwaarde is de samenwerking tussen gemeenten en MEE te bevorderen opdat:

- Integrale cliëntondersteuning voor alle doelgroepen op lokaal niveau bevorderd wordt, inclusief de doelgroep van mensen met een ggz-achtergrond.
- Gemeenten hun regieverantwoordelijkheid voor cliëntondersteuning ook voor de MEE-doelgroepen waar kunnen maken.
- MEE-organisaties passen in lokale structuren met inachtneming van (boven)regionale structuren.

Gemeenten maken in het kader van hun regierol op het gebied van cliëntondersteuning samenwerkingsafspraken met MEE. Hierdoor kan onder de regie van gemeenten de samenwerking tussen verschillende aanbieders van cliëntondersteuning – waaronder MEE – en ketenpartners verstevigd worden.

Cliëntondersteuning valt onder prestatieveld 3 maar strekt zich uit tot andere prestatievelden binnen de Wmo én daarbuiten. De cliëntondersteuning van MEE gaat over de domeinen heen (onderwijs, arbeid en maatschappelijke ondersteuning) en is stelseloverstijgend (WWB, Wmo, AWBZ, Wajong, etc.). MEE biedt informatie, advies en ondersteuning op alle gebieden van het dagelijks leven: jeugd & gezin, wonen & samenleven, leren & werken, regelgeving & geldzaken, vrije tijd & sport en vrienden & relaties.

Naast de reguliere taken heeft MEE ook plustaken. Deze taken vallen niet onder de AWBZ-subsidieregeling en worden gefinancierd door de aanvrager, meestal zijn dit gemeenten of scholen. Voorbeelden hiervan zijn schoolmaatschappelijk werk, ondersteuning van mantelzorg en coördinatie van vrijwilligers.

Het ministerie van VWS heeft een analyse laten uitvoeren op de samenwerkingsafspraken tussen MEE en gemeenten en heeft daarnaast in samenwerking met de VNG en MEE Nederland een inspiratieconferentie georganiseerd. De analyse en de inspiratieconferentie hebben input geleverd voor deze handreiking.

Uitkomsten analyse overeenkomsten

De uitkomsten van de analyse zijn te vinden op de website www.invoeringwmo.nl van het ministerie van VWS en de VNG (onder prestatieveld 3 van het kopje 'prestatievelden'). Hieronder wordt kort ingegaan op uitkomsten van de analyse waar het gaat over de doelstelling en de soort van afspraken die gemaakt zijn.

Doelstelling overeenkomsten

Uit de analyse van de overeenkomsten blijkt dat de meest genoemde doelen van de overeenkomsten zijn:

- Bevorderen dat mensen met beperkingen deelnemen aan de samenleving.
- Bevorderen dat MEE bijdraagt aan de realisatie van gemeentelijke doelen of taakstellingen.
- Vormgeven aan samenwerking tussen MEE en gemeenten.

Vaak wordt in de overeenkomsten een relatie gelegd met de algemene doelstellingen van het gemeentelijke Wmo-beleidsplan. Ook noemen de overeenkomsten een koppeling tussen de samenwerkingsovereenkomst en prestatieveld 3 (informatie, advies en cliëntondersteuning) van de Wmo. Ruim de helft van de overeenkomsten noemt de signaleringsfunctie van MEE als belangrijkste instrument waarmee MEE bijdraagt aan de ontwikkeling van het gemeentelijk Wmo-beleid.

Afspraken

De meeste afspraken in de overeenkomsten hebben uiteraard betrekking op prestatieveld 3 van de Wmo. Het betrekken van MEE bij prestatieveld 3 kan een bijdrage leveren aan een meer integrale cliëntondersteuning. Bij individuele cliëntondersteuning scoren de volgende MEE-activiteiten in de overeenkomsten hoog: informatieverstrekking en advisering, vraagverheldering, aanvragen en realiseren van externe dienstverlening, zorg en klacht en bezwaar en beroep, waaronder ook het voorkomen daarvan. Bij de collectieve dienstverlening van MEE op het gebied van cliëntondersteuning hebben de afspraken in overeenkomsten vaak betrekking op het vergaren en verstrekken van informatie en het geven van voorlichting aan cliënten en de signaleringsfunctie van MEE. Ongeveer een kwart van de gemeenten heeft afspraken gemaakt met MEE met betrekking tot de ggz. Het gaat dan bijvoorbeeld om afstemming met andere organisaties die ggz-cliëntondersteuning bieden. In een aantal gevallen inventariseert MEE vraag en aanbod op het gebied van ggz-cliëntondersteuning.

Naast prestatieveld 3 maken gemeenten en MEE voornamelijk afspraken met betrekking tot prestatieveld 1 (leefbaarheid en sociale samenhang), prestatieveld 2 (opvoeden en opgroeien) en prestatieveld 4 (ondersteunen mantelzorgers en vrijwilligerswerk). Ook buiten de prestatie-

velden van de Wmo maken MEE en gemeenten afspraken, maar nog in beperktere mate. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om meervoudige problematiek, onderwijs, arbeid, wonen en vrije tijd.

Inspiratieconferentie

De overeenkomsten lieten al zien dat gemeenten en MEE elkaar steeds meer en beter weten te vinden op het gebied van cliëntondersteuning. Zo ook op de Inspiratieconferentie 'Cliëntondersteuning op het lokale niveau' op 1 december 2008, georganiseerd door het ministerie van VWS, de VNG en MEE Nederland. Gemeenten en MEE gingen met elkaar in gesprek om elkaar te inspireren met goede voorbeelden, 'elkaar nog beter te leren kennen' en om een extra impuls te geven aan de cliëntondersteuning op het lokale niveau. Er hadden zich ongeveer 200 mensen van zowel gemeenten als MEE voor deze conferentie aangemeld. Deelnemers gingen met elkaar in discussie en wisselden ervaringen en kennis uit rond zes thema's. Deze thema's zijn geselecteerd op basis van problematiek binnen gemeenten waarvoor gemeenten een oplossing zoeken en waarbij MEE een bijdrage kan leveren aan deze oplossingen. Samenwerking op deze thema's kan grote positieve effecten hebben en leiden tot inspirerende voorbeelden.

Handreiking en leeswijzer

Het doel van deze handreiking is om gemeenten, MEE en andere organisaties die samenwerken met gemeenten en/of MEE, te inspireren samen afspraken te maken of bestaande afspraken te verdiepen. Hiertoe worden goede voorbeelden van samenwerkingsprojecten gepresenteerd. De voorbeelden richten zich op de doelgroep van MEE en mensen met een ggz-problematiek.

Deze handreiking geeft een schets van de zes thema's uit de Inspiratieconferentie. Er is dankbaar gebruik gemaakt van de tips van deelnemers aan de conferentie en van het spontane aanbod van een aantal deelnemers om gebruik te maken van hun voorbeelden en materialen in de vorm van projectbeschrijvingen, werkdocumenten en overeenkomsten. Om de toegankelijkheid van de handreiking voor verschillende gemeentelijke afdelingen te vergroten, zijn de zes thema's onderverdeeld in een drietal beleidsonderwerpen: Wmo, Jeugd en Gezin en WWB.

De indeling van de handreiking is als volgt:

- Hoofdstuk 1 gaat in op de samenwerking tussen gemeenten en MEE.
- Hoofdstuk 2 gaat in op de Wmo met paragraaf 2.1 'Ggz-cliëntondersteuning' en paragraaf 2.2 'Sociale activering'
- Hoofdstuk 3 gaat in op Jeugd en Gezin met 3.1 'Centrum voor Jeugd en Gezin' en 3.2 'Ondersteuning aan mensen met een licht verstandelijke handicap'.
- Hoofdstuk 4 gaat in op de WWB met 4.1 'Arbeid' en 4.2 'Schuldhulpverlening'.

Elk hoofdstuk behandelt de volgende onderdelen:

- Een introductie op het thema en een schets van de rollen van gemeenten en MEE.
- Weergave van 'tips' die deelnemers aan de conferentie hebben aangereikt en uit de praktijkvoorbeelden naar voren zijn gekomen.
- Een weergave van een aantal inspirerende praktijkvoorbeelden.

1 Samenwerking gemeenten en MEE

1.1 Samenwerken

MEE is een organisatie voor cliëntondersteuning en daardoor ook actief op andere prestatievelen van de Wmo en buiten de Wmo, zoals op het terrein van onderwijs en toeleiding naar werk. Hierdoor beschikt MEE over uitgebreide lokale, regionale en landelijke netwerken.

Gemeenten zijn er in het kader van de Wmo verantwoordelijk voor om de zelfregie en participatie van cliënten te bevorderen. Het tot stand brengen van een samenhangend geheel van voorzieningen op het gebied van maatschappelijke ondersteuning is hiervoor van belang. Gemeenten kunnen MEE betrekken bij de totstandkoming en ontwikkeling van het gemeentelijke beleid op het gebied van maatschappelijke ondersteuning. MEE beschikt immers over kennis en expertise over mensen met beperkingen, hun vragen, behoeften, mogelijkheden en beperkingen om deel te nemen aan de samenleving.

Gemeenten kunnen, door de samenwerking en afstemming tussen MEE en andere organisaties van cliëntondersteuning te stimuleren, ervoor zorgen dat er meer integrale cliëntondersteuning tot stand komt. Dit komt de cliënt ten goede omdat hij dan beter ondersteund dan wel doorverwezen wordt. MEE kan haar kennis overdragen aan andere organisaties van cliëntondersteuning en ketenpartners, zoals zorg- en onderwijsinstellingen, bijvoorbeeld op het gebied van werkwijzen, bejegening en herkenning van doelgroepen. Omgekeerd kunnen anderen MEE helpen hun dienstverlening te versterken. Cliëntorganisaties kunnen met hun signalen MEE helpen haar werk optimaal uit te voeren. MEE en andere organisaties voor cliëntondersteuning kunnen daarnaast samen optrekken om mensen met een beperking bijvoorbeeld aan het werk te helpen of ze deel te laten nemen aan vrijetijdsactiviteiten.

Kortom: MEE en andere organisaties kunnen elkaar versterken en MEE kan bijdragen aan het gemeentelijke beleid om mensen met een beperking volwaardig aan de samenleving te laten deelnemen. Maar hoe pak je dat nu aan en hoe weet je als gemeente en MEE elkaar echt te vinden? In de volgende paragraaf de tips voor een succesvolle samenwerking.

De voorbeelden in deze handreiking illustreren de breedte van MEE. Gemeenten en MEE werken al langer met elkaar samen, al voordat zij in 2008 overeenkomsten met elkaar hebben gesloten.

Tips

De Inspiratieconferentie heeft de volgende tips voor een succesvolle samenwerking opgeleverd:

Voor gemeenten én MEE

- Neem initiatief elkaar te ontmoeten. Zorg dat je elkaar kent!
- Probeer elkaar te begrijpen!
- Zorg dat je weet waar de ander goed in is.
- Zet bij afspraken de cliënt centraal.
- Formuleer afspraken zo concreet mogelijk.
- Wees duidelijk over wat je wilt als gemeente en wat je als MEE te bieden hebt.
- Houd korte lijnen door elkaar te kennen én te spreken.

- Probeer de koudwatervrees los te laten, stuur vanuit je eigen visie binnen beschikbare budgetten, ten behoeve van de cliënt.
- Spreek vanuit je ambitie en visie.
- Spreek af wie regie heeft over de klant.
- Wees pragmatisch.
- Leer van goede voorbeelden.
- Zoek elkaar op!
- Organiseer als VNG en MEE Nederland dat good practices op het gebied van samenwerking tussen gemeenten en MEE of tussen MEE en andere organisaties via het internet beschikbaar zijn.
- Formuleer zo concreet mogelijk samenwerkingsafspraken tussen cliëntondersteuners onderling en met hulpverleners.

Voor gemeenten

- Benut de kennis en expertise van MEE op het gebied van cliëntondersteuning aan mensen met beperkingen en zorg ervoor dat deze ook beschikbaar komt voor andere organisaties en instanties die voor en met mensen met beperkingen werken.
- Zet MEE effectief in als een ketenaanpak wordt gehanteerd. Zorg ervoor dat duidelijk is waar de bemoeienis van MEE als cliëntondersteuner eindigt en die van zorg-, hulp- en dienstverlenende organisaties begint.
- Benut de kennis en expertise van MEE bij beleidsontwikkeling. Denk daarbij niet alleen aan het Wmo-loket, maar ook bijvoorbeeld aan het CJG, de aanpak van schulden, eenzaamheid, overlast en schooluitval. En raadpleeg MEE in de beleidsvormende fase.
- Benut de signaleringsfunctie van MEE om doelgroepen en behoeften in beeld te krijgen.

Voor MEE

- Verdiep je als MEE in de doelstellingen en de rol van de gemeente.
- Wees naar buiten gericht, werk als MEE ook samen met andere partners.
- Maak gebruik van de kennis en expertise van andere organisaties voor de eigen werkwijze en dienstverlening.
- Benut de signaleringsfunctie als instrument om de relatie met gemeenten te verstevigen.

Praktijkvoorbeelden

Elkaar erkennen als belangrijke partner

De gemeente Zwolle en MEE IJsseloevers weten elkaar goed te vinden. MEE en gemeente kenden elkaar al goed via de samenwerkingsverbanden en bestaande netwerken. MEE is voor de gemeente ook een belangrijke partner in de beleidsontwikkeling rondom welzijn en zorg. De gemeente ziet een groot belang in het feit dat MEE veel kennis heeft als het gaat om ondersteunen van cliënten die meervoudige zorg vragen. De kracht van MEE zit 'm dan ook in het aanbieden van een overzichtelijk samenhangend pakket voor de cliënt, zodat de cliënt nog wel het overzicht kan behouden over de verschillende aanvragen en voorzieningen. MEE en de gemeente Zwolle willen samen kijken naar de toekomstige taken en elkaar daarbij blijven benutten, ook samen met alle andere betrokken partners rondom welzijn en zorg. MEE kan bij problematiek binnen de gemeente een belangrijke rol spelen, denk bijvoorbeeld aan loverboy-problematiek, schuldhulpverlening en Wajong.

VNG-project ‘De Kanteling’

De Wmo maakt de stap van het verstrekken van voorzieningen naar het compenseren van beperkingen. De Wmo schrijft niet voor hoe gemeenten compensatie vorm moeten geven, maar pleit voor een vraaggerichte aanpak. In de handreiking ‘De Kanteling’¹ worden voorbeelden beschreven van gemeenten waar de vernieuwing van een aanbodgerichte naar een meer vraaggerichte aanpak is ingezet. Het project richt zich op het in de praktijk handen en voeten geven aan het compensatiebeginsel. Het ondersteunt de gemeenten bij het ontwikkelen van nieuwe werkwijzen. Hierbij staat de burger centraal, de vraag van de burger is het uitgangspunt bij het zoeken naar een oplossing. Dat past ook in de ontwikkeling die MEE al doormaakt. Bij cliëntondersteuning en het kantelen naar een meer vraaggestuurde vorm staan de volgende drie kenmerken centraal:

1. Verheldering van de vraag van een burger met een beperking: wat ervaart iemand als beperking en wat kan iemand nog wel? Waar is ondersteuning nodig en waar zit de kracht van de omgeving?
2. Relatie tussen ondersteunen en bevorderen van participatie. Ondersteuning moet gericht zijn op het bevorderen van participatie: deelname aan de samenleving.
3. Werken aan een samenhangende aanpak van de ondersteuning, aan een goede (keten van) ondersteuning aan burgers met beperkingen. Hiervoor is in ieder geval het bundelen van kennis en expertise van alle betrokken ambtelijke afdelingen van gemeenten en de maatschappelijke organisaties, waaronder MEE, noodzakelijk.

Gemeenteoverstijgende financieringsregelingen voor vrije tijd, vorming en informele zorg

MEE Zuidoost Brabant heeft met de gemeenten afspraken gemaakt over gemeenteoverstijgende financieringsregelingen op de thema’s van vrije tijd en vorming en informele zorg. De afspraken zijn in (meerjaren)overeenkomsten vastgelegd. De overeenkomsten zijn gebaseerd op regionale overeenstemming tussen de gemeenten in de regio Zuidoost Brabant. Het gaat hier om een plustaak. Dit voorbeeld wordt bij sociale activering (2.2) uitgewerkt.

Regionale project Wmo

In het regionale project Wmo werken vijf gemeenten samen om het Wmo-beleid verder te ontwikkelen vanuit het vertrekpunt ‘samen wat samen kan, lokaal wat lokaal moet’, waarbij gemeenten hun eigen lokale accenten kunnen leggen. De Twentse gemeenten Rijssen-Holtten, Twenterand, Hellendoorn, Wierden en Tubbergen hebben een beleid gericht op vitale plattelandsgemeenten. Gemeenten werken vanuit een domeinbenadering ofwel een clustering van prestatievelden in zes domeinen:

1. Samen leven in buurt en dorp
2. Opgroeien en ontwikkelen
3. Mantelzorg en vrijwilligers
4. Meedoen makkelijker maken
5. Preventie, zorg en opvang
6. Anders te werk

MEE sluit aan bij de regionale aanpak van de gemeenten door ook regionale afstemming te realiseren. Het project is geïnitieerd vanuit de gemeenten. Het voordeel van deze regionale aanpak is dat kleine gemeenten, die veel op elkaar lijken, samen een beleid kunnen vormen en kunnen leren van elkaar. Projecten waarvoor een gemeente te klein is om het zelf op te pakken worden op deze manier in een groter verband meegenomen. Het CJG is hier een voorbeeld van.

¹ ‘De Kanteling. Vormgeven aan het compensatiebeginsel in de Wmo- een handreiking voor gemeenten’, een publicatie vanuit programma Beter in Meedoen van het ministerie van VWS, 2008. Zie ook www.vng.nl voor digitale publicatie.

2 Wmo

2.1 Ggz-cliëntondersteuning

Rol van gemeenten en MEE bij ggz-cliëntondersteuning

De ggz-cliëntondersteuning is een specifieke vorm van cliëntondersteuning waarvoor gemeenten verantwoordelijkheid dragen. Gemeenten hebben niet altijd alle doelgroepen van de ggz even duidelijk in het vizier. Vandaar dat in de subsidievoorwaarde ook specifiek de ggz-cliëntondersteuning als onderwerp is opgenomen, waar gemeenten en MEE afspraken over moeten maken.

Afspraken tussen gemeenten en MEE kunnen bijvoorbeeld gericht zijn op de bijdrage die MEE kan leveren aan het gemeentelijk beleid op het gebied van ggz-cliëntondersteuning. Een andere mogelijkheid is dat gemeenten en MEE afspraken maken over de inzet van MEE om de professionaliteit van de organisaties van ggz-cliëntondersteuning te verbeteren. Ook kunnen MEE en andere organisaties van cliëntondersteuning hun krachten bundelen en gezamenlijk activiteiten voor verschillende doelgroepen aanbieden. Op deze manier ontstaat er synergiewinst voor alle partijen.

In een aantal gemeenten hebben MEE en gemeenten afspraken gemaakt over de cliëntondersteuning van ggz-cliënten. In het merendeel van de samenwerkingsafspraken is dit (nog) niet gebeurd.

Tips

- Maak als gemeente en cliëntondersteuners een gezamenlijke analyse van het concept 'cliëntondersteuning': wie doet wat, waar is sprake van overlapping of witte vlekken en waar blijven cliënten zonder hulp?
- Maak gebruik van de ervaringsdeskundigheid van (ex)ggz-cliënten bij ggz-informatie-/ondersteuningspunten voor mensen met een ggz-problematiek.
- Zorg ervoor dat in samenwerkingsprojecten tussen MEE en ggz-informatie- en ondersteuningspunten de deskundigheid tussen beide organisaties wordt uitgewisseld ten behoeve van de dienstverlening aan mensen met een ggz-problematiek.
- Stel als MEE faciliteiten beschikbaar aan ggz-informatie- en ondersteuningspunten, zodat deze worden ingebed in een professionele organisatie wat ten goede komt aan de kwaliteit en de continuïteit van de dienstverlening.

Praktijkvoorbeelden

Samenwerking met Stichting Door & Voor

In het najaar van 2005 heeft MEE in de regio 's-Hertogenbosch, Noordoost Noord Brabant en Noord en Midden Limburg een samenwerkingsovereenkomst getekend met de Stichting Door & Voor. Door & Voor is een cliëntgestuurde organisatie voor en door cliënten uit de ggz. Het doel is bevorderen, ondersteunen en versterken van initiatieven door en voor (ex)cliënten en betrokkenen, vanuit de missie bevorderen en ondersteunen en borgen van het herstel, de emancipatie en de empowerment van de cliënt. Kerntaken van Stichting Door & Voor:

- Ondersteunen van cliëntinitiatieven.
- Informatieverstrekking, voorlichting en advisering.
- Ondersteunen van aangesloten organisaties.
- Bewaking kwaliteit zorg(aanbieders).
- Opleiden en breed inzetten van ervaringsdeskundigen.
- Onderhouden van netwerkcontacten.

De samenwerking heeft tot een aantal wederzijdse voordelen geleid:

- MEE heeft het werkgeverschap op zich genomen.
- Door & Voor is bij MEE gehuisvest.
- Vanuit Door & Voor wordt deskundigheid ingebracht met betrekking tot bejegening van cliënten, het herkennen van psychiatrische problematiek en kennis over psychiatrische ziektebeelden.
- Door & Voor is goed geïnformeerd over de sociale kaart en mogelijkheden om te verwijzen.
- Consulents van MEE raadplegen Door & Voor over MEE-clënten met psychiatrische problematiek.
- Een beroepskracht van Door & Voor participeert in de vakgroep psychiatrische beperking en levert een bijdrage aan het kennismanagement van MEE.
- Door & Voor en MEE verwijzen waar nodig cliënten naar elkaar door.
- MEE kan in voorkomende gevallen ervaringsdeskundigen van Door & Voor inzetten.

Informatiepunt voor ggz-clënten

MEE Groningen heeft ervaring met cliënten met ggz-beperking. Zij werkt tot nu toe met kinderen en volwassenen met autisme of met een dubbele diagnose (bij een persoon met een verstandelijke beperking en psychische problemen). De cliëntondersteuning aan mensen met een ggz-beperking is in de provincie Groningen in ontwikkeling. MEE Groningen versterkt de reeds gestarte cliëntondersteuning door aanwending van het Vraag en Informatiepunt (VIP MEE Groningen) voor deze doelgroep. VIP is een onafhankelijk informatiepunt voor ggz-clënten. Zorgbelang Groningen had daarnaast ook een informatiepunt opgezet voor ggz-clënten. Vanuit de gemeente Groningen is de vraag gekomen om het informatiepunt onder te brengen bij één organisatie: MEE. Het informatiepunt werkt met ervaringsdeskundigen. Naast het ggz-steunpunt is ook het autisme informatiepunt bij MEE gevestigd waar mensen terecht kunnen voor informatie over autisme.

Informatiecentrum ggz

Het Informatiecentrum ggz in Hilversum richt zich op mensen die vragen hebben op het gebied van psychische problemen. De medewerkers zijn ervaringsdeskundigen of mensen met werkervaring in de geestelijke gezondheidszorg. Er wordt niet alleen informatie gegeven, juist het bieden van een luisterend oor, waarbij de ervaringsdeskundigheid een belangrijke rol speelt, biedt een toegevoegde waarde voor de vraagsteller. Daarbij spelen de onafhankelijkheid en de daaraan gekoppelde objectieve informatie een grote rol. De vraagstellers zijn niet alleen cliënten en betrokkenen uit de ggz maar ook huisartsen, scholen en studenten.

De informatiegever, meestal ervaringsdeskundig in de ggz, doet werkervaring op in het Infocentrum. Het consumer-run principe, een werkwijze waarbij de vrijwilligers onder leiding van een coördinator in grote lijnen mede het beleid en de doelstellingen bepalen, zorgt voor grote betrokkenheid van de ervaringsdeskundigen bij het centrum.

MEE heeft ermee ingestemd dat de identiteit van het Informatiecentrum bewaard bleef. Een aantal kenmerkende zaken voor de identiteit van het centrum zijn:

- De laagdrempeligheid voor zowel vraagstellers als voor vrijwilligers die werkzaam zijn in het Infocentrum heeft ervoor gezorgd dat beide partijen hun weg naar het Infocentrum goed weten te vinden.
- De meerwaarde van ervaringsdeskundigheid heeft zich ruimschoots bewezen; dit is een extra toevoeging aan de feitelijke informatie die gegeven wordt.
- Voor vrijwilligers, maar ook voor vraagstellers, is het Infocentrum een plaats waar herkenning voor ggz problematiek gevonden wordt.
- Vanuit de rehabilitatiebenadering bezien vinden vrijwilligers een werkervaringsplaats in het Infocentrum. Voor sommigen leidt dit tot een terugkeer op de arbeidsmarkt, voor anderen is het een zinvolle dagbesteding en biedt het structuur.

Het Informatiecentrum is als zodanig bij MEE zichtbaar gebleven. Huisstijl, telefoonnummer en website van het centrum zijn gehandhaafd. Het Informatiecentrum beschikt naast de vrijwilligers over een beroepskracht, de coördinator. Omdat MEE vijf dagen per week open is, is ook het Informatiecentrum op alle werkdagen geopend. Inhoudelijke samenwerking tussen MEE en het Informatiecentrum vindt op de volgende punten plaats:

- Over en weer naar elkaar doorverwijzen of informatie opvragen.
- Consulents van MEE vragen advies aan ervaringsdeskundige vrijwilligers.
- Gezamenlijke deelname aan het WWZ-loket in Hilversum.
- Gezamenlijke themadagen.

Er is hier sprake van een relatie, waarbij de kwetsbaarheid van het Informatiecentrum wordt verkleind, maar waar ook sprake is van wederzijdse uitruil van deskundigheid ten behoeve van de eigen doelgroepen.

Pilot ggz-cliëntondersteuning

Op 1 oktober 2008 is MEE Gelderse Poort in Arnhem gestart met de pilot ggz-cliëntondersteuning. De pilot heeft als doel het ontwikkelen en aanbieden van onafhankelijke, deskundige en laagdrempelige informatie, advies en cliëntondersteuning aan mensen met een psychische of psychiatrische beperking, inclusief verslaving. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de kennis en ervaring van zowel MEE-consulents als ervaringsdeskundigen. Er wordt samengewerkt met Stichting Jutte van der Voorst en Zorgbelang Gelderland. Jutte van der Voorst verzorgt de coördinatie en uitvoering van het door ervaringsdeskundigen gedragen steun- en informatiepunt ggz. Zorgbelang treedt op als adviseur en ondersteuner bij de ontwikkeling van de ggz-cliëntondersteuning.

Het gaat om mensen die cliënt zijn (of wel eens zijn geweest) van de gespecialiseerde ggz, of die dat in de nabije toekomst wellicht worden. Binnen deze brede doelgroep zijn er groepen met ernstige psychische of psychiatrische problemen die meer nodig hebben. Deze groepen vragen om:

- Steun bij het omgaan met de handicap en de psychische en sociale gevolgen daarvan.
- Hulp bij persoonlijke pogingen tot herstel.
- Ondersteuning bij het opbouwen en onderhouden van sociale contacten en relaties.
- Ondersteuning in het vinden/ behouden van een zinvolle dagbesteding.

Kenmerken van de dienstverlening van MEE aan ggz-cliënten in de pilot zijn:

- De dienstverlening is laagdrempelig en betreft alle dimensies en aspecten van het persoonlijk en maatschappelijk leven.

- Consulenten van MEE bieden voor deze doelgroep individuele ondersteuning, trajectbegeleiding en casemanagement.
- De dienstverlening wordt uitgevoerd in persoonlijk contact met één van de medewerkers bij de mensen thuis of op plaatsen die door veel cliënten worden bezocht.
- Belangrijk binnen de dienstverlening is het outreachend werken. Consulenten kunnen zo vroegtijdig inspelen op de problematiek van mensen die tot nu toe niet bereikt werden. Escalatie van problemen en overlast door mensen met een psychische beperking worden zo voorkomen.
- De dienstverlening wordt ondersteund met een website (www.meegeldersepoort.nl) en een digitale sociale kaart, die zowel voor een grote groep belanghebbenden/cliënten, als voor een grote en brede groep beroepsuitoefenaars, up-to-date, goed onderhouden en gebruiksvriendelijk via het internet te raadplegen is. Deze bevat landelijke, regionale en lokale informatie. De informatie over de ggz wordt momenteel aangevuld.

2.2 Sociale activering

Rol MEE en gemeenten bij sociaal isolement

Het voorkomen van sociaal isolement is een belangrijke doelstelling van de Wmo. Het gemeentelijk Wmo-beleid richt zich op meedoen van burgers in de samenleving om onder andere sociaal isolement te voorkomen. Voor mensen met verstandelijke en lichamelijke beperkingen is deelnemen aan sport en sociaal culturele activiteiten niet vanzelfsprekend.

De gemeente biedt in het kader van de Wmo compenserende maatregelen, passend bij de persoonlijke situatie, mogelijkheden en beperkingen van de cliënt. Ondersteuning kan bestaan uit individuele voorzieningen, maar ook uit algemeen toegankelijke welzijnsvoorzieningen. Maar niet iedereen komt daar uit zichzelf terecht: sommige mensen hebben een extra steuntje en duwtje in de rug nodig.

MEE onderneemt activiteiten om mensen met een beperking uit hun sociaal isolement te halen, bijvoorbeeld door hen te stimuleren deel te nemen aan sociaal culturele en sportactiviteiten en belemmeringen hierbij weg te nemen. MEE brengt voor gemeenten de doelgroep en hun behoeften in beeld en bemiddelt tussen vraag en aanbod.

Hoe kunnen MEE en gemeenten elkaar vinden om sociaal isolement te voorkomen?

Tips

- Zorg dat je de mensen die in een sociaal isolement zijn gekomen weet te vinden en te bereiken: zij zullen zich niet uit zichzelf melden.
- Kies voor een tijdelijke ondersteuning als overbrugging en als 'zetje in de goede richting' en laat het sociale netwerk het vervolgens weer zelf oppakken. Als dat lukt, dan is de activering geslaagd.
- Ga als gemeente en MEE vraaggestuurd te werk en ga uit van de mogelijkheden van een inwoner in plaats van de onmogelijkheden.

- Maak gebruik van ieders professionaliteit. MEE-consulenten en bijvoorbeeld ouderadviseurs moeten aanvullend op elkaar zijn en moeten niet elkaars werk overnemen: 'schoenmaker blijf bij je leest'.
- Zoek de samenwerking met andere hulpverleners, welzijnsinstellingen, ouderverenigingen en vrijwilligers(organisaties)binnen de gemeenten om een optimale dienstverlening te bewerkstelligen.
- Zoek naar een flexibele en onorthodoxe inzet. Ga als gemeente pragmatisch te werk. Laat de keuze voor wat betreft besteding van het budget aan mensen zelf over (zie voorbeeld gemeente Almelo).

Praktijkvoorbeelden

'PGB Welzijn'

Gulia Cinar kan door een hersenbloeding en wegens de zorg voor jongere kinderen niet ver van huis. Dankzij het PGB Welzijn kreeg ze weer zin om te tekenen. Ze is begonnen met tekenles bij haar thuis. Daar geniet ze enorm van, ze vergeet dan al haar zorgen. Bovendien is het ook nog eens goed voor haar fijne motoriek. Lange tijd had ze het gevoel dat de wereld aan haar voorbij raasde. Nu heeft ze zich aangemeld voor een creatieve cursus in het wijkcentrum. Haar wereld wordt weer groter. Ook haar man verbreedt trouwens zijn horizon. De consulent heeft hem gestimuleerd naar Nederlandse taalles te gaan.

De gemeente Almelo heeft een nieuwe methode ontwikkeld die sociaal geïsoleerde mensen weet op te sporen en ze het eerste steuntje in de rug geeft: 'Persoons Gebonden Budget voor Welzijn'. Het PGB Welzijn is professionele begeleiding en een kleine (eenmalige) persoonlijke subsidie die zonder al teveel gedoe ingezet kan worden voor zelf gekozen activiteiten. Deze subsidie is in principe eenmalig en aanvullend op bestaande regelingen. Sociaal geïsoleerden worden gevonden via allerlei organisaties, de zogenaamde intermediairs. Nazorgverpleegkundigen van het ziekenhuis zorgden in het begin van het project bijvoorbeeld voor een belangrijke stroom van kandidaten.

Het doel van het PGB Welzijn is sociale activering. Daarbij maakt het niet zoveel uit of het activering naar vrijetijdsactiviteiten of naar werk is. Het geld werkt als een eerste stimulans voor mensen die bijvoorbeeld vanwege langdurige ziekte in een sociaal isolement verkeren. Intensieve ondersteuning bij het nemen van de eerste drempel is onontbeerlijk. Door het PGB Welzijn komt de gemeente in contact met inwoners die ze anders nauwelijks bereikt. Consulenten van MEE gaan op huisbezoek, regelen vaak veel basale zaken en stimuleren mensen om te dromen over de meer leuke dingen van het leven en bewustwording over wat ze nog wel kunnen. Door het PGB Welzijn gaan de gemeente en de uitvoeringpartners vraaggestuurd te werk. Een kandidaat kiest zelf waaraan het PGB besteed wordt. De consulenten werken met een integrale vragenlijst. Daardoor wordt ook aandacht besteed aan 'compenseren' op leefgebieden, zoals financiën, zorg, mobiliteit en huisvesting. Zo ontstaat een totaalplan, waarin ook welzijn expliciet is opgenomen.

Flexibel en onorthodox inzetbaar

Het Persoonsgebonden budget Welzijn bestaat sinds 2004. Op termijn wil de gemeente dit budget een integraal onderdeel laten zijn van het reguliere Wmo- en WWB-aanbod in Almelo. Het PGB Welzijn is flexibel, onorthodox en pragmatisch. Op www.geluksbudget.nl zijn de eerste effecten uit

een in 2007 uitgevoerd onderzoek te vinden. Een meerderheid van de respondenten blijkt qua welbevinden, eigenwaarde en zelfregie zich beter te voelen en veel mensen hebben hun weg gevonden naar regelingen en voorzieningen. Daarnaast leidt het ook bij betrokken organisaties tot meer inzicht in de leefwereld en behoeften van ernstig chronisch zieke mensen en hun mantelzorgers. Hierdoor ontstaan nieuwe ideeën voor activiteiten en oplossingen.

Vervolg van het project

Een uitbreiding van het project naar de ggz is per september 2007 gestart. Uitbreiding naar bijstandscënten met gezondheidsproblemen vindt plaats in het voorjaar van 2009. In aanvulling op het budget draait er voor gebruikers daarvan een cursus Neurolinguïstisch Programmeren op proef onder begeleiding van een neuroloog en NLP-trainer. Van deze cursus is een dvd gemaakt. Inmiddels hebben verschillende gemeenten in Overijssel de aanpak van het PGB Welzijn al overgenomen.

Maatschappelijke Steunsysteem

In de gemeente Bladel hebben verschillende organisaties de handen ineen geslagen om steun te geven aan kwetsbare burgers. Zij vormen sinds oktober 2007 met elkaar een zogenaamd 'verbeterteam sociale participatie'. Het verbeterteam doet mee aan een landelijk project van het ministerie van VWS. De bedoeling is om kwetsbare burgers met psychische problemen uit hun eenzame en geïsoleerde positie te halen. Enkele uitspraken uit verhalen van eenzame burgers:

- 'Het valt niet mee om na een opname in een 24-uursvoorziening weer terug te keren in je woonplaats'.
- 'Er zijn mensen die zichzelf verwaarlozen, geen activiteiten hebben en hun toevlucht zoeken in alcohol- of drugsgebruik'.
- 'Een student die worstelt met de gevolgen van psychische klachten en zijn opleidingskansen ziet verdwijnen'.
- 'Een oudere die het niet meer ziet zitten, door verlies van partner, van bezigheden en achteruitgang van gezondheid'.

De deelnemende organisaties vormen met elkaar een netwerk van ondersteuningsmogelijkheden voor kwetsbare burgers in hun directe woonomgeving. Dit netwerk wordt ook wel Maatschappelijk Steunsysteem (MSS) genoemd. De volgende instellingen nemen deel: de gemeente Bladel (lokaal loket), het gecoördineerd ouderenwerk, de ondersteuning voor mensen met een beperking (MEE Zuidoost Brabant), een dagbestedingscentrum voor mensen met psychische problematiek (de Boei), het algemeen maatschappelijk werk, begeleid en beschermd wonen en de GGZ Eindhoven.

GGZ Eindhoven is de kartrekker van het project. Door de samenwerking in een verbeterteam, de verwijzingsgesprekken en de kortere lijnen wordt meer gebruik gemaakt van de mogelijkheden tot steun die in Bladel voorhanden zijn. MEE vindt hier diverse partijen - waaronder de gemeente - wat de samenwerking en specifieke ondersteuning van mensen met een beperking ten goede komt.

Actieve benadering

De medewerkers van het verbeterteam gaan bij mensen langs. Ze gaan in gesprek met mensen over hun behoefte en over de drempels die ze tegenkomen als ze mee willen doen en ze geven de nodige steun o.a. bij het vinden van een passend aanbod. In het verbeterteam zitten ook ervaringsdeskundigen, wat een band schept met de mensen om wie het gaat.

Daarnaast hebben de instellingen afgesproken de eigen klantenbestanden te screenen, zodat ook vanuit deze vindplaats mogelijke kwetsbare burgers geholpen worden via dit netwerk.

Gemeenteoverstijgende financieringsregelingen voor vrije tijd, vorming en informele zorg

MEE Zuidoost Brabant heeft met de gemeenten afspraken gemaakt over gemeenteoverstijgende financieringsregelingen op de thema's van vrije tijd, vorming en informele zorg (mantelzorg en Praktische Thuishulp (PTH)). De afspraken zijn in (meerjaren) overeenkomsten vastgelegd. Beide overeenkomsten zijn gebaseerd op regionale overeenstemming tussen de gemeenten in de regio Zuidoost Brabant. De overeenkomst op het gebied van Vrijetijd is gekoppeld aan de samenwerkingsverbanden Gespecialiseerd Jeugd en Volwassenenwerk (GJVW) en de Vrijetijdswinkel. De overeenkomst op het gebied van informele zorg is tot stand gebracht tussen gemeenten in de subregio Eindhoven en De Kempen en MEE Zuidoost Brabant.

Het thema vrije tijd gaat om gesubsidieerde activiteiten als sporten, ontspanning, vormingsactiviteiten vanuit de avondscholen, eetcafé en ontmoeting. Naast de veelal lokale activiteiten zijn er ook regionale activiteiten zoals de jaarlijkse vrije tijd- en sportmarkt en de website 'Winkelnieuws'. MEE Zuidoost Brabant ondersteunt en coördineert deze activiteiten vanuit geformaliseerde netwerken.

Voor de subregio Eindhoven en De Kempen wordt vanuit MEE Zuidoost Brabant, voor vijftien gemeenten, de Mantelzorg en Praktische Thuishulp georganiseerd en uitgevoerd (PTH rond de 300 vrijwilligers). Het gaat hier zoal om thema-avonden, ontmoetingsgroepen, lotgenotencontacten, maatjescontacten, logeeropvang. De overeenkomsten richten zich met name op de doelgroep van mensen met een verstandelijke beperking, mensen met NAH en mensen met autisme. MEE Zuidoost Brabant verzorgt de inhoudelijke en financiële verantwoording.

Netwerk Voorkom Sociaal Isolement

Het Netwerk Voorkom Sociaal Isolement in Oldenzaal is een netwerk voor vrijwilligers en professionals over sociaal isolement en eenzaamheid in Overijssel. De kenniskring heeft als doel:

- Kennis- en ervaringsuitwisseling omtrent de problematiek van sociaal isolement en eenzaamheid.
- Het toegankelijk en bruikbaar maken van deze kennis voor vrijwilligers en professionals in Overijssel die daar mee te maken hebben.
- Een bijdrage leveren aan een kennisimpuls, vernieuwing van de kennis, voorkomen en bestrijden van sociaal isolement in Overijssel.

Door samenwerking en uitwisseling van kennis en ervaring wil het netwerk sociaal isolement en eenzaamheid in Overijssel verminderen. Via een website, kenniskringen en themabijeenkomsten wordt de informatie-uitwisseling vormgegeven. MEE Twente is ook partner in dit netwerk.

3 Jeugd en gezin

3.1 Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG)

Rol van gemeenten en MEE bij Centra Jeugd en Gezin

Gemeenten zijn druk bezig met het oprichten van de Centra voor Jeugd en Gezin (CJG). De CJG's bieden hiermee onder meer een inloop voor vragen op gebied van opvoed- en opgroei-ondersteuning en laagdrempelig advies en ondersteuning. Het CJG streeft ernaar dat snel, goed en gecoördineerd advies en hulp op maat vanzelfsprekend wordt (één gezin, één plan). De gemeente heeft de regierol binnen het CJG. Onder regie van gemeenten dienen afspraken gemaakt te worden tussen betrokken partijen in het CJG. De diverse functies van opvoed- en gezinsondersteuning worden gebundeld. In 2011 moet er een landelijk dekkend netwerk van CJG's zijn.

In veel gevallen levert MEE een bijdrage aan de beleidsontwikkeling van de CJG's en daarnaast speelt MEE in de uitvoering van het CJG een belangrijke rol. Dat is ook logisch, want ongeveer de helft van de cliënten van MEE is jonger dan 19 jaar. MEE is betrokken in zowel de frontoffice als de backoffice. Ook is MEE in een aantal gemeenten betrokken bij de coördinatie van CJG's. De CJG's kunnen doorverwijzen naar MEE en gebruik maken van de signaleringsfunctie. Het komt ook voor dat MEE cursussen en voorlichting geeft aan cliënten (bijvoorbeeld opvoedondersteuning), maar ook aan professionals (bijvoorbeeld gericht op het herkennen mensen met een licht verstandelijke beperking of niet aangeboren hersenletsel).

Tips

- Maak als MEE afspraken over deelname in loketten in scholen, wijken en dorpen. Dit draagt bij aan een snelle bereikbaarheid van de bevolking.
- Benut als gemeente MEE bij de beleidsvorming rond het CJG. Denk als gemeente na over de rol van MEE in het CJG.
- Laat MEE cursussen verzorgen voor alle CJG-medewerkers over het herkennen van de MEE-doelgroep en hoe hiermee om te gaan.
- Betrek ggz-medewerkers in frontoffice van CJG: bijkomend effect is dat deze zorggerichte medewerkers ook meer vanuit het preventieve domein gaan denken.
- Werk vanuit één locatie binnen een CJG met professionals gericht op ontwikkeling (voorbeeld Tilburg: loket Vroeghulp, Kind en Jeugd) én professionals gericht op opvoeding (CJG). Dit heeft een grote meerwaarde voor het snel oppakken van vragen van ouders en professionals.

Praktijkvoorbeelden

Geïntegreerd Wmo-loket en CJG

In Zeeland is een samenwerkingsverband tussen zeven kernpartners² en de gemeente opgestart. In Middelburg kunnen alle Wmo- en CJG-vragen bij hetzelfde loket - Porthos - gesteld worden. Eén Wmo-loket voor alle prestatievelden: een geïntegreerd Wmo-loket en CJG.

² Welzijn, Maatschappelijk werk, MEE, Jeugdgezondheidszorg 0-4 jarigen, GGD 4-19 jarigen, preventieve GGZ en Bureau Jeugdzorg

Enkele uitgangspunten voor het samenwerkingsverband:

- De gemeente heeft de regie en maakt gebruik van de expertise van de verschillende organisaties.
- Porthos krijgt een onafhankelijke rol en maakt een doorlopende lijn van hulpverlening voor jong en oud mogelijk.
- De frontoffice en de backoffice lopen vloeiend in elkaar over. Zo is bijvoorbeeld de indicatiestelling gekoppeld aan Porthos (CIZ en BIZ hebben een voorpostfunctionaris in Porthos).
- Laagdrempeligheid voor alle doelgroepen.
- Loketmedewerkers (HBO-niveau) van de verschillende organisaties binnen Porthos zorgen voor de bemensing van het loket.

Gestreefd wordt naar onderlinge overdracht van expertise en inzet voor wederzijdse doelgroepen. Een cliënt die ondersteuning vanuit de verschillende organisaties nodig heeft, krijgt een trajectbegeleider die alle hulp voor de betreffende cliënt op elkaar afstemt.

De raakvlakken tussen het werkkterrein van MEE en dat van andere organisaties worden in dit initiatief veel duidelijker. Voor MEE wordt het hier makkelijker om cliënten te helpen als het bij andere organisaties niet goed loopt. MEE kan makkelijker preventief ingrijpen. Cliënten kunnen veel makkelijker begeleid worden bij het gebruik van algemene voorzieningen. Speciale zorg kan daarmee vermeden worden.

Project signaleringssysteem Zorg voor Jeugd

In de gemeente Helmond is al in 2005 het project Signaleringsysteem Zorg voor Jeugd gestart. Dit signaleringssysteem is gericht op het vroegtijdig signaleren van knelpunten en risico's in de zorg voor jongeren in de leeftijd van 0 tot 23 jaar. Op grond van vroegtijdige registraties van de betrokken instellingen bij deze jongeren, maken hulpverleners aan elkaar bekend wie bij welke jongeren betrokken is. Wanneer er twee of meer instellingen betrokken zijn, wordt er automatisch een zorgcoördinator aangesteld. Deze is verantwoordelijk voor het zorgtraject en de afstemming binnen de keten. Wanneer een van de betrokken instellingen zich zorgen maakt over de voortgang van of de samenwerking binnen het zorgtraject, wordt een signaal afgegeven. Op basis van dit signaal nodigt de zorgcoördinator de betrokken hulpverleners uit voor een overleg. Dit overleg heeft als doel de samenwerking binnen de keten optimaal te laten verlopen, zodat de jongere in beeld blijft en de juiste zorg ontvangt.

MEE Zuidoost Brabant is één van de instellingen die zorgcoördinatie uitvoeren. Dit wordt op basis van inhoudelijke overwegingen uitgevoerd en geldt in het bijzonder voor 0 – 4-jarige kinderen met een (vermeende) beperking voor wie MEE de coördinatiefunctie Integrale Vroeghulp verzorgt. Deze rol wordt door MEE in goed overleg met de cliënt (en het gezinssysteem) uitgevoerd en bij aanmelding duidelijk gecommuniceerd. Om deze zorgcoördinatie kwalitatief goed en eenduidig uit te voeren, heeft een aantal medewerkers van MEE Zuidoost Brabant in gezamenlijkheid met anderen een landelijke training gevolgd.

Proeftuin en convenant

In het voorjaar van 2006 ging de gemeente Helmond van start met het Signaleringsysteem in de vorm van een van de landelijke zogenaamde proeftuinen. Na evaluatie hiervan hebben partijen besloten de werkwijze voort te zetten. Er is inmiddels een aantal systeemtechnische verbeteringen aangebracht in het Signaleringsysteem Zorg voor Jeugd. De samenwerking is vastgelegd in een nieuw convenant zorgcoördinatie, waarin alle afspraken tussen de partijen zijn geformuleerd. Het Signaleringsysteem zal een belangrijke functie vervullen in relatie tot het Centrum voor Jeugd en Gezin, dat in de gemeente Helmond in een ontwikkelfase verkeert.

Loket Vroeghulp, Kind & Jeugd

Omdat kinderen in hun eerste twee levensjaren de meeste vaardigheden verwerven, is het belangrijk dat heel jonge kinderen met ontwikkelingsproblemen zo vroeg mogelijk opgespoord en ondersteund worden. Daarom zijn de regionale netwerken Integrale Vroeghulp in het leven geroepen. MEE werkt daarin samen met Centra voor Jeugd en Gezin, Bureau Jeugdzorg, Thuiszorg, GGD, instellingen voor verstandelijk gehandicapten, revalidatiecentra en ziekenhuizen. MEE voert de coördinatie over de netwerken. Veel mensen komen al uit eigen beweging met hun vragen. MEE gaat nog een stapje verder: ze spoort zeer jonge kinderen met een beperking op en helpt ouders hun weg te vinden door het woud van beschikbare instellingen. Loket Vroeghulp, Kind en Jeugd is de toegang tot het netwerk integrale vroeghulp. Het Loket werkt samen met het Centrum voor Jeugd en Gezin. In 2007 werden bij het loket 151 kinderen met een meervoudige ontwikkelingsproblematiek aangemeld. Daarnaast wisten ouders en verwijzers het loket te vinden voor informatie- en adviesvragen op het gebied van:

- spraak- en taalontwikkeling
- gedrag, motorische ontwikkeling
- bindingsstoornis
- sociaal-emotionele ontwikkeling
- cognitieve en lichamelijke ontwikkeling

De meeste hulpvragers werden naar het loket verwezen door consultatiebureaus, huisartsen, kinderartsen, kinderopvang en basisscholen. Na de intake is het merendeel van de kinderen aangemeld bij één van de kernteams. Samen met de ouders wordt, op basis van multidisciplinaire diagnostiek, een concreet handlingsplan opgesteld en uitgevoerd. De kernteams begeleiden ouders vanaf de aanmelding tot de afsluiting van het traject.

Alle MEE-organisaties krijgen subsidie van het ministerie van VWS om de taak coördinatie van projecten integrale vroeghulp uit te voeren. In het kader van het Transitieprogramma Langdurige Zorg worden de netwerken Integrale Vroeghulp in elf pilots 'Vroeg, Voortdurend en Integraal' (VI) verder versterkt. Het Tilburgse Loket is één van de pilots van het project VI, dat tot doel heeft voor kind en gezin te komen tot een landelijk dekkend ketennetwerk van vroeg opsporen, vroeg diagnosticeren en vroeg coördineren. VI ontving in het kader van het Transitieprogramma Langdurige Zorg subsidie van het ministerie van VWS.

Betrokkenheid bij het CJG

Onder de regie van de gemeente Tilburg zijn in september 2007 vijftien organisaties gestart met de voorbereidingen voor het Centrum voor Jeugd en Gezin, waaronder MEE regio Tilburg. Uitwerken van de onderdelen van de inrichting voor het Centrum voor Jeugd en Gezin heeft plaatsgevonden via acht programmalijnen, waarbij MEE ook actief betrokken was. In het CJG werken tien medewerkers vanuit vijf 'voordeurinstellingen': Jeugdgezondheidszorg 0-4 jaar, Jeugdgezondheidszorg 4-19 jaar, MEE regio Tilburg, Maatschappelijk werk en De Twern (welzijnsorganisatie). Deze 'voordeurinstellingen' bemensen elke middag het CJG Centraal met de volgende functies:

- Telefonisch contact via gratis en centraal nummer
- Online advisering/helpdesk via www.jeugdengezintilburg.nl
- Inlooppunt voor ouders/jongeren die een afspraak hebben voor spreekuurcontacten ten aanzien van opvoedingsvragen.

MEE regio Tilburg levert hiervoor twee zorgconsulenten met ruime ervaring met pedagogische advisering en vraagverduidelijking. Daarnaast biedt zij consultatie aan collega's in het CJG

Centraal voor kinderen met een beperking en/of hun ouders. De manager van CJG Centraal is ook manager van het Loket Vroeghulp, Kind en Jeugd. Naast CJG Centraal komen er acht tot tien inlooppunten in wijken en dorpen. MEE zet daar haar expertise in via spreekuren op locatie of een toeleiding naar MEE zelf.

Brugfunctie tussen onderwijs en zorg

MEE Zuid Holland Noord (ZHN) en de gemeente Zoetermeer werken op vele onderdelen van de Wmo samen, ook bij activiteiten die niet onder de AWBZ-subsidieregeling voor MEE vallen; de zogenaamde plustaken. Het huidige schooljaar wordt het tiende jaar waarin de basisscholen in Zoetermeer gebruik maken van het schoolmaatschappelijk werk van MEE. Na een succesvolle pilot met GOA-scholen kunnen alle basisscholen in Zoetermeer gebruik maken van het schoolmaatschappelijk werk. Schoolmaatschappelijk werkers stellen zich actief op om ouders te bereiken. Zij zijn werkzaam in de wijk en komen in de meeste gevallen bij de gezinnen in huis. Daardoor kan de situatie rondom de leerling goed in kaart gebracht worden waarna hulp, zowel voor de leerling als voor het gezin, in gang gezet kan worden. Soms maakt een gezin dan pas kennis met de mogelijkheden bij MEE. Daarnaast bouwen ze aan een vertrouwensrelatie met de ouders. Dit vertrouwen is belangrijk om ouders in risicogezinnen te kunnen motiveren voor andere vormen van hulp of om de gezinsituatie voor te mogen leggen aan het Zorg Advies Team (ZAT). Hiermee wordt een brugfunctie vervuld tussen onderwijs en zorg. MEE ZHN is inmiddels één van de kernpartners bij de opzet van het Centrum Jeugd en Gezin binnen deze gemeente.

3.2 Ondersteuning aan mensen met een licht verstandelijke handicap

Rol gemeenten en MEE bij licht verstandelijk gehandicapten

Ook mensen met een licht verstandelijke handicap moeten kunnen meedoen aan de samenleving. Bij deze doelgroep lopen gemeenten soms aan tegen overlast en schooluitval.

MEE ondersteunt volwassenen en jongeren met LVG-problematiek. Deze mensen doen vaak een beroep op MEE voor ondersteuning bij het zo zelfstandig mogelijk inrichten van hun leven. De inspanningen richten zich op het bevorderen en versterken van de zelfstandigheid en de participatie in de samenleving (onder andere onderwijs, wonen, arbeid). MEE ondersteunt mensen met een licht verstandelijke beperking in het traject van indicatie tot en met het realiseren en monitoren van de zorg en hulpverlening. Daarnaast ondersteunt MEE gemeenten bij het aanpakken van maatschappelijke overlast die door LVG-ers wordt veroorzaakt. Waar kan de gemeente MEE inzetten om schooluitval en maatschappelijke overlast te voorkomen? Op welke manieren kan de gemeente MEE benutten?

Tips

- Benut als gemeente voor de specifieke doelgroep van LVG-jeugd de expertise van MEE.
- Hanteer outreachende vormen van aanbieden van diensten, zoals bijvoorbeeld betrokkenheid MEE in zorgloketten van gemeenten, consulent MEE als vraagbaak/spreekuur in revalidatiecentrum en leveren van MEE-consulenten in scholen voor speciaal onderwijs.

- Benut de school als centrale plek waar veel kennis beschikbaar is.
- Laat initiatief van onderaf ontstaan en leg het niet van bovenaf op.
- Ondersteuning van de leerkracht is cruciaal: leerkracht kan zich dan meer met primaire taken bezighouden.
- Vroegsignalering van de doelgroep is van groot belang, gemeenten kunnen de expertise van MEE hierbij goed benutten.

Praktijkvoorbeelden

Integrale aanpak LVG-jeugd met school als regiepunt

De gemeente Tilburg heeft de voorbereidingen voor het CJG opgezet via acht programmalijnen. Eén van deze programmalijnen betrof het verbinden van zorg en onderwijs. Als voorloper op het CJG is in één van de probleemwijken van Tilburg (Tilburg-Noord) gestart met het pilotproject 'Afstemming zorg en onderwijs voor kinderen met een licht verstandelijke handicap'. MEE regio Tilburg en MEE Brabant Noord leverden gezamenlijk een projectleider. Het project heeft geleid tot een vervolgpilot in het kader van de programmalijn zorg en onderwijs van het CJG met een integrale zorgstructuur als nieuwe praktijk. Uitgangspunten zijn: opgroeien en opvoeden gebeurt vanuit kind-, ouder- en gezinsfactoren (zowel in de thuissituatie als op school), met aandacht voor risicofactoren en beschermende factoren en voor elk kind een zorgcoördinator. Doel van de pilot: LVG-kinderen ontvangen tijdige, kwalitatief goede en afgestemde zorg in de school en daarbuiten. Ze worden besproken in het multidisciplinair zorgteam van de school. Er is een zorgcoördinator voor de ondersteuning in het gezin en er wordt zo snel mogelijk 'zorg op maat' op de school en in het gezin ingezet. Basisschool Noorderlicht voor speciaal onderwijs verzorgt de regie. Binnen het project wordt samengewerkt door diverse partijen, waaronder MEE, maatschappelijk werk, Bureau Jeugdzorg en GGD. MEE heeft twee consultants geleverd voor het Zorg Advies en Begeleidingsteam (ZABT) die ook meteen ondersteuning kunnen bieden in de gezinssituatie. Deze twee consultants zijn aanspreekpunten voor de school, kunnen direct ondersteuning bieden aan gezinnen en gaan daarmee door totdat er stabiliteit en waar nodig structurele ondersteuning verzekerd is. Ook als gezinnen geen zorg vragen of zelfs zorg mijden, nemen medewerkers initiatieven om contact te leggen. Groot voordeel van de inzet van MEE in deze pilot is het onafhankelijke en snel beschikbare advies voor de cliënt. Ook is MEE in veel gevallen ketencoördinator in deze gezinnen en legt daarmee verbindingen tussen zorg en onderwijs.

OKé-punten

MEE IJsseloevers en de gemeente Almere werken op veel onderdelen van de Wmo samen, waaronder in de OKé-punten. Het OKé-punt is een vraagbaak voor opvoeden en opgroeien van kinderen vanaf de zwangerschap tot de leeftijd van 23 jaar. Het OKé-punt is er voor alledaagse vragen, maar ook voor complexe problemen. Deze worden dan snel en adequaat opgepakt, waarbij de zorg wordt gecoördineerd vanuit het OKé-punt. Via de inloopsprekuren, de OKé-telefoon of via de website kunnen deze vragen worden gesteld. Voor professionals is het OKé-punt een laagdrempelig netwerk waarin veel kennis is verzameld. Binnen het netwerk zijn de lijnen kort en is de samenwerking en afstemming snel geregeld. Een betere samenwerking tussen de ketenpartners is één van de belangrijkste doelen van de OKé-punten. Deze bestaan uit fysieke punten waar ouders informatie over opvoeden en opgroeien kunnen krijgen en uit een netwerk van samenwerkende ketenpartners op het gebied van jeugd. Het uiteindelijke doel van de OKé-punten is een efficiëntere aanpak van problemen en een beter gecoördineerd hulpverleningsproces.

Rol MEE in OKé-punten op terrein van LVG-jeugd

MEE participeert in de OKé-punten, met name op het gebied van de LVG-jeugd. Dat heeft onder meer te maken met de onderwijsstructuur van Almere, waarin alle kinderen zoveel mogelijk deelnemen aan regulier onderwijs en er aangesloten wordt bij de nieuwe visie op passend onderwijs. Er is in het onderwijs, maar ook in de jeugdgezondheidszorg, daarom behoefte aan kennis over LVG-kinderen. Met de verschillende partijen in de zorgketen wordt gekeken hoe ze extra expertise op dit gebied kunnen ontwikkelen. De gemeente Almere vindt het belangrijk dat er voldoende expertise is in de OKé-punten om ook de LVG-jeugd en hun ouders goed van dienst te zijn. In de komende jaren wordt hier samen met MEE veel aandacht aan besteed. Op uitvoerend niveau heeft MEE een rol in de samenwerkingsketen in de OKé-punten. Daar kan informatie snel worden uitgewisseld. Mensen weten elkaar te vinden en er worden afspraken gemaakt over de privacy van cliënten.

Stut-en-steunhulp en gezinscoaching voor ouders met een licht verstandelijke handicap

In Amsterdam Zuidoost wordt een pilot opvoedondersteuning ingericht met outreachend werkende, pedagogisch adviseurs in drie, in intensiteit toenemende, onderdelen:

1. Opvoedingsvoorlichting op de vindplaatsen: voor ouders van kinderen van 0 tot 19 jaar op peuterspeelzalen, kindercentra, scholen, zelforganisaties, kerken en jongeren- en ontmoetingscentra opvoedingsvoorlichting beschikbaar.
2. Licht pedagogische hulp: de opvoedhulp in Amsterdam Zuidoost vanuit de OKC's (CJG's) en de zorgbreedtecommissies wordt gestart dan wel geïntensiveerd.
3. Intensieve outreachende hulp: als opvoedingsvoorlichting en licht pedagogische hulp niet volstaan, wordt intensievere, outreachende hulp ingezet.

Bureau Jeugdzorg wordt tijdig ingeschakeld om geïndiceerde jeugdzorg op gang te brengen. In samenwerking met MEE en de zorgaanbieders zal daarnaast voor ouders met een (licht) verstandelijke beperking permanente (lichte) stut-en-steunhulp en gezinscoaching geboden worden, die deze gezinnen op de been houdt. Verder worden specifieke inspanningen geleverd om migrantenjeugdigen en hun ouders beter te bereiken.

Signalering, herkennen van LVG doelgroep (plustaak)

MEE IJsseloevers biedt gemeenten de training 'Herkennen van en omgaan met mensen met een licht verstandelijke handicap' aan. Deze training geeft inzicht in het niveau van denken en communiceren en inzicht in het niveau van sociaal emotioneel functioneren van mensen met een licht verstandelijke beperking. Kennis van en communicatieve vaardigheden in de omgang met deze doelgroep worden door de training vergroot. Deze training is onder andere bedoeld voor medewerkers van het Wmo-loket. Daarnaast heeft MEE IJsseloevers signaleringkaarten ontwikkeld die professionals kunnen ondersteunen bij het herkennen van de mensen met niet aangeboren hersenletsel (NAH) en licht verstandelijke beperking (LVG). De ervaring is dat deze doelgroepen dikwijls niet door medewerkers van het Wmo-loket herkend worden.

Convenant met scholen en UWV

MEE Gelderse Poort heeft naast de algemene integrale cliëntondersteuning ook gespecialiseerde consulenten arbeid in dienst. Ook wordt in netwerken veel samengewerkt met andere instellingen. MEE Gelderse Poort heeft een samenwerkingsconvenant gesloten met het UWV en 28 scholen. Doel hiervan is het verbeteren van de toeleiding naar werk en maatschappelijke participatie van jonggehandicapten, door een doelmatige regionale samenwerking. MEE overlegt en adviseert over het niveau en het functioneren van de cliënt, doet vooronderzoek en adviseert over een passend traject.

MEE vraagt ook de uitkering, voorziening en/of het traject aan bij het UWV, stemt af met en adviseert de arbeidsdeskundige. De cliënt wordt door MEE begeleid in zijn of haar contacten met instanties. Op jaarbasis gaat het nu om 175 cliënten direct vanuit de scholen. Daarnaast zijn er nog vele tientallen cliënten die op latere leeftijd bij MEE aankloppen voor consultatie, een traject of een Wajong-aanvraag. Deze werkwijze wordt grotendeels betaald vanuit de bestaande MEE-middelen op basis van de reguliere subsidieregeling voor de MEE-organisaties. In enkele situaties is er aanvullende financiering voor cliënten vanuit een opdrachtgever. Die opdrachtgever is bijvoorbeeld de gemeente.

4

WWB

4.1

Arbeid

Rol gemeenten en MEE bij arbeid

Gemeenten spannen zich in om mensen aan het werk te helpen. Deels gaat het om mensen met beperkingen. Het herkennen en begeleiden van en het toeleiden naar een dagbesteding/werk van deze mensen is daarbij cruciaal. Het vraagt om een netwerk over domeinen heen (onderwijs, arbeid en maatschappelijke ondersteuning) en verbindingen tussen stelsels als WWB, Wmo, WSW en Wajong.

MEE heeft expertise in het herkennen van mensen met beperkingen en het toeleiden naar werk. MEE ondersteunt werkgevers en professionals van betrokken instanties (UWV, CWI, school voor speciaal onderwijs en re-integratiebedrijven) bij het realiseren van arbeidsparticipatie van deze doelgroep. MEE werkt over de domeinen heen en legt verbindingen tussen domeinen. Als het gaat om deelnemen aan de samenleving is het verrichten van betaalde arbeid van groot belang. Bij het participeren in de samenleving is voor mensen met een lichamelijke beperking het vinden en behouden van werk het grootste probleem. Werk is belangrijk in verband met sociale contacten, status en inkomen. Werk draagt daardoor bij aan het welzijn en de kwaliteit van leven van mensen.

Het zou een meerwaarde zijn als MEE en gemeenten elkaar op dit terrein vaker weten te vinden.

Tips

- Lever als MEE maatwerk en pas daarbij de baan aan op de individuele werknemer. Dat heeft meer effect!
- Speel als MEE in op de denkwereld en de – financiële – belangen van de gemeenten bij deze materie, met name de verhouding tussen WWB, Wajong en WSW.
- Laat als MEE zien wat een arbeidsgehandicapte voor een werkgever kan betekenen. Bijvoorbeeld het bieden van meer continuïteit omdat zij minder snel overstappen naar een andere baan.
- Besef dat het niet alleen gaat om werk, maar ook om de totaalsituatie van de cliënt. Die moet op orde zijn, zodat het werk niet wordt belast met problemen die de cliënt in zijn privésituatie ondervindt.
- Het inschakelen van MEE bij het zoeken en houden van een baan heeft een belangrijke meerwaarde omdat MEE de totaalsituatie van de cliënt bekijkt. MEE neemt ook factoren buiten het werk (huisvesting, netwerk enz.) mee waardoor de kans op het houden van de baan veel groter wordt.
- Betrokken organisaties moeten elkaar op tijd opzoeken en vinden om mensen aan het werk te houden.
- Benadruk de waarde van vraagverheldering.

Praktijkvoorbeelden

‘Leren werkt’ voor Arbeidsgehandicapten

In de regio Noord-Holland Noord zijn, als deelproject van het landelijk project Leren werkt/ Werken leert, duale trajecten opgezet voor mensen met een arbeidshandicap. Bij duale trajecten gaat het om een combinatie van werken en leren, met name leren op de werkplek. Deze duale trajecten stemmen het leerdoel af op de behoeften van de arbeidsgehandicapten in relatie tot eisen van de arbeidsmarkt. De trajecten zijn gericht op het behalen van een beroepskwalificatie. Voor mensen voor wie dit niet haalbaar is, is het traject gericht op de toeleiding naar arbeid met op de functie aangepaste scholing. De doelgroep bestaat uit mensen vanaf 23 jaar met een handicap of chronische ziekte en zonder startkwalificatie die geplaatst willen en kunnen worden in een zogenaamd duaal traject (werken en leren).

Er is een procedure ontwikkeld vanaf de aanmelding van kandidaten door diverse instanties en organisaties (UWV Werkbedrijf, UWV, gemeenten en MEE NoordWest-Holland) tot en met het vinden van de juiste werkplek en adequate scholing. Na aanmelding bij de consulent Arbeid van MEE volgt een gesprek. Aan de hand van gegevens via de MEE-methode van de ‘Vraagverduidelijking’ worden een profiel en een re-integratieplan opgesteld. In kaart wordt gebracht wat de arbeidsgehandicapte aan kan, met welke beperkingen de consulent eventueel rekening moet houden en welke aanpassingen op de werkplek eventueel nodig zijn. Ook wordt de opleidingsbehoefte in kaart gebracht. Werkgeversadviseurs van het CWI vervullen een belangrijke rol bij de werkgeversbenadering. In samenspraak met het re-integratiebedrijf zoeken zij naar een passende werkplek en inventariseren zij welke eventuele maatregelen/aanpassingen nodig zijn om de baan te kunnen vervullen.

Uit praktijkervaringen is gebleken dat mensen met een Wajong-uitkering weliswaar werden toegeleid naar een baan, maar dat zij na verloop van tijd vaak uitvielen. Structurele problemen in de communicatie tussen werkgever en werknemer waren hiervan de voornaamste oorzaak. ‘Leren werkt voor arbeidsgehandicapten’ koerst op de verbinding tussen enerzijds re-integratie-inspanningen en anderzijds cliëntondersteuning (het wegnemen/verhelpen van problemen die het functioneren op de werkplek negatief kunnen beïnvloeden). Terwijl eerst werd ingezet op het treffen van maatregelen aan werknemerskant, is uiteindelijk gekozen voor een werkgeversbenadering: de eventuele negatieve impact van een beperking op de arbeidsproductiviteit van de arbeidsgehandicapte wordt geneutraliseerd door het treffen van maatregelen aan de werkgeverskant.

Succesfactoren van de werkwijze zijn:

- Opzoeken van de impliciete voordelen voor werkgevers van het in dienst nemen van arbeidsgehandicapten en deze vervolgens expliciet maken.
- Werken met ‘ambassadeurs’: werkgevers die arbeidsgehandicapten in dienst nemen en daarover positieve ervaringen kunnen delen.
- Werkgevers ondersteuning bieden bij de begeleiding van arbeidsgehandicapten in het werkproces.
- Wegnemen van bureaucratische rompslomp bij het in dienst nemen van deze doelgroep.
- Een degelijke toeleidingsstructuur waarin re-integratie-inspanningen gecombineerd worden met deskundige en onafhankelijke zorg, respectievelijk het wegnemen van belemmeringen.

Opstaptrajecten

Het project bevat 90 trajecten met de opdracht om mensen die langdurig een WWB uitkering ontvangen voor te bereiden op een re-integratietraject.

Opdrachtgever is de gemeente Velsen. Het project is gestart per 1 oktober 2007 en wordt afgerond in maart 2009.

Het gaat hier om mensen die niet deelnemen aan de samenleving en allerlei sociaal maatschappelijke problemen ondervinden. Daardoor worden zij op een re-integratieladder ingedeeld op trede 1 of 2. Dit betekent dat zij niet in staat zijn een activerings- of re-integratietraject aan te gaan. Opdracht is om de mogelijkheden van deze mensen in kaart te brengen en ze op te laten klimmen tot trede 3. Dit is het minimale niveau voor deelname aan een traject. De gemiddelde tijdsbesteding per deelnemer is ongeveer 29 uur. Dit project maakt geen onderscheid tussen deelnemers met en zonder handicap. Na aanmelding worden er bij de deelnemer thuis gesprekken gevoerd om problematiek en mogelijkheden in kaart te brengen. Deelnemers krijgen advies voor het realiseren van voorzieningen, hulp en of zorg, indien dat nodig is. Ondersteuning daarin is vooral gericht op zoveel als mogelijk door de deelnemer zelf laten doen. Deelnemers worden gemotiveerd om weer deel te nemen aan de samenleving en zelf een doel te stellen als het gaat om activering en re-integreren in het arbeidsproces.

Schoolverlaters uit de WSW

MEE Oost-Gelderland voert in samenwerking met onder andere het UWV en een aantal gemeenten en scholen een project uit dat zoveel mogelijk schoolverlaters uit het speciaal onderwijs aan werk helpt in het reguliere bedrijfsleven, om hen zo uit de WSW te houden of te halen. Dit traject wordt gefinancierd door het UWV en de gemeenten. De aanpak hierbij is leerlingen ervaring te laten opdoen door nog meer energie te steken in het tijdens de schoolse periode bieden van stages in het bedrijfsleven én werkgevers een beter beeld voor te schotelen van jongeren met een beperking. Aarzelingen bij werkgevers in verband met administratieve rompslomp, financiële risico's en negatieve beeldvorming kunnen hiermee worden weggenomen.

Samenwerkingsverband Arbeidsintegratie

MEE Zuidoost Brabant participeert in het Samenwerkingsverband Arbeidsintegratie voor mensen met een beperking in Zuidoost Brabant. Andere partners hierin zijn onder andere het UWV, scholen voor speciaal onderwijs, praktijkonderwijs, VMBO, ROC, gemeenten, SW-organisaties en zorginstellingen met arbeidsmatige dagbesteding. Doel van dit samenwerkingsverband is het realiseren van maatschappelijke participatie voor mensen met een beperking door al dan niet gesubsidieerde arbeid of vrijwilligerswerk. Door een intensieve samenwerking van de betrokken instellingen wordt de kwaliteit van de arbeidstoeleiding geoptimaliseerd en ontstaat een sluitende aanpak voor schoolverlaters.

De MEE-consulent arbeid ondersteunt de cliënt bij het traject naar arbeid en het behouden daarvan. Hij start het traject met ondersteuning bij aanvragen, is contactpersoon totdat een re-integratiebedrijf het overneemt, draagt over, maar springt ook in als het dreigt mis te lopen. Hij blijft begeleiden als de cliënt dit nodig heeft. Als reïntegratie via een re-integratiebedrijf niet lukt, regelt MEE een zorgtraject. Daarnaast ondersteunt MEE de cliënt op andere levensgebieden wanneer dat nodig is om de arbeidstoeleiding te laten slagen. Met dit project worden jaarlijks honderden schoolverlaters toegeleid naar de arbeidsmarkt. Financiering gebeurt door de betrokken organisaties uit hun reguliere middelen.

Begeleiden naar betaald werk

Om te stimuleren dat jongeren met een beperking aan het werk gaan, worden in de regio Midden-Holland jongeren die de school voor speciaal onderwijs gaan verlaten in begeleiding genomen en gehouden, totdat er sprake is van (betaald) werk. Zo is er een jaarlijks overleg op de scholen, waaraan behalve MEE ook de stagecoördinator en een arbeidsdeskundige van het UWV deelnemen. Zij maken samen een plan hoe iedere leerling boven de 16 jaar naar (betaald) werk te begeleiden. De actiepunten van dat plan worden in samenwerking uitgevoerd. Indien andere partijen nodig zijn, zorgt MEE voor de inschakeling hiervan. Is duidelijk dat iemand weinig kansen heeft op een reguliere baan, dan wordt gekeken naar een plek binnen AWBZ-gefinancierde dagopvang. Voor deze jongeren wordt jaarlijks gekeken of er wellicht toch een vorm van begeleid werken mogelijk is. De consulent arbeid is dan degene die de indicatie aanvraagt en afspraken maakt met de zorgaanbieders. Meer dan 80% van de schoolverlaters van het praktijkonderwijs komt terecht in een reguliere, betaalde baan, vaak met begeleiding, regelmatig met subsidiefaciliteiten voor de werkgever.

Project MeerWerk

MEE Zuid-Holland Noord probeert in het kader van het project MeerWerk door een andere aanpak te voorkomen dat Wajongers niet aan het werk komen en/of het werk snel weer kwijt raken. Het project biedt een integrale aanpak: vanuit één regie wordt de thuissituatie begeleid, wordt gezorgd voor vrijetijdsbesteding en vindt de toeleiding naar werk plaats. Daarna wordt nog een korte periode nazorg verleend. Indien nodig wordt met behulp van een jobcoachbedrijf een jobcoach ingezet. De integrale begeleiding bij MEE wordt gedaan door een werkcoach. Het project wordt betaald uit reguliere MEE-gelden en IRO-gelden (middelen voor Individuele Reïntegratie-Overeenkomsten) vanuit het UWV.

Naast de integrale aanpak kent dit project als methodiek 'jobcreation' in plaats van jobfinding. Omdat er weinig geschikte vacatures voor deze doelgroep zijn, moeten ze via het netwerk van de betrokkene en het netwerk van MEE worden 'gemaakt'.

Convenant met UWV en Netwerk Praktijk Onderwijs

MEE Noordoost Brabant en MEE regio 's Hertogenbosch hebben een convenant gesloten met het UWV en het Netwerk Praktijk Onderwijs. Door de werkzaamheden van de arbeidsdeskundigen van het UWV, de MEE-consulenten en het onderwijs beter op elkaar af te stemmen, wil men de toeleiding naar bestaande arbeid van mensen met een beperking optimaliseren. MEE levert daarbij, in samenwerking met de scholen, onderbouwde adviezen aan het UWV over de mogelijkheden en randvoorwaarden voor het traject van een cliënt. De MEE-consulent is de onafhankelijke adviseur van de cliënt. Daarnaast is MEE adviseur van het UWV met betrekking tot individuele cliënten, algemene deskundigheid van de doelgroep en daarmee samenhangende netwerken. Op verzoek van de cliënt kan de MEE-consulent de nazorg en monitoring op zich nemen, en bij het UWV kenbaar maken dat een cliënt trajectondersteuning nodig heeft voor het behouden of verkrijgen van arbeid. De MEE-consulent overlegt ook met stagecoördinatoren van de betreffende scholen, en neemt deel aan het afstemmingsoverleg van de ketenpartners die bij een traject betrokken zijn.

Convenant met scholen en UWV

Zie paragraaf 3.2 voor uitwerking van dit voorbeeld.

4.2 Schuldhulpverlening

Rol gemeenten en MEE bij voorkomen van schuldenproblematiek

Mensen met problematische schulden kunnen voor schuldhulpverlening aankloppen bij gemeenten. Deels gaat het om mensen met verstandelijke beperkingen. Het herkennen van deze beperking en daarmee rekening houden in de ondersteuning draagt bij aan een positief resultaat. Naast het verhelpen van problematische schulden kunnen de gemeentelijke inspanningen voor mensen met verstandelijke beperkingen zich richten op een vroegtijdige herkenning van de doelgroep en de preventie van problemen. MEE ondersteunt gemeenten en de professionals bij de herkenning van de doelgroep en het toeleiden naar schuldhulpverlening. Daarnaast biedt MEE trainingen aan mensen met beperkingen op het gebied van geldzaken.

Centrale problemen bij schuldenproblematiek van mensen met een verstandelijke beperking zijn:

- Mensen met een verstandelijke beperking hebben vaker een schuldenproblematiek vanwege de combinatie van een structureel laag inkomen en hun verstandelijke beperking.
- Mensen met een verstandelijke beperking worden vaak minder adequaat geholpen door de schuldhulpverlening, omdat de hulpverlening onvoldoende aansluit bij de capaciteiten van deze doelgroep. Mensen haken daardoor vroegtijdig af en blijven met hun schuldenproblematiek zitten. Vaak zien hulpverleners niet dat ze te maken hebben met mensen met een licht verstandelijke beperking.

Tips

- Heb meer oog voor preventie, bijvoorbeeld cursussen bij WSW-bedrijven, praktijkcursussen in het VMBO voor LVG-ers.
- Er is meer behoefte aan nazorg, omdat de combinatie van een laag inkomen en de verstandelijke beperking maken dat de doelgroep heel kwetsbaar is als het gaat om schuldenproblematiek. Die nazorg kan lang duren of zelfs permanent zijn, bijvoorbeeld in de vorm van periodieke leun- en steuncontacten of ondersteuning van het sociaal netwerk.
- Zet de signaleringsfunctie van MEE in met betrekking tot het probleem (mensen met een verstandelijke beperking en schulden) of organisaties (mensen met een bepaald probleem worden niet goed geholpen).
- Maak gebruik van signalen uit contacten met allerlei organisaties en instanties die te maken hebben met mensen met verstandelijke beperkingen om te voorkomen dat mensen in een schuldhulpverleningstraject terecht komen, met respect voor de cliënt en diens privacy.
- Gebruik de reguliere contacten met cliënten om financiële problemen eerder bespreekbaar te maken.
- Zorg dat organisaties die in financiële zin te maken hebben met cliënten (zoals GSD, CWI, corporaties) ook problemen signaleren.
- Kijk bij het creëren van een passend aanbod ook naar aanpalende doelgroepen van kwetsbaren met financiële problemen (zoals dak- en thuislozen, laaggeletterden en mensen met een chronische ziekte) zodat een breder draagvlak ontstaat voor een gedifferentieerd en specifiek aanbod.
- Maak samenwerkingsafspraken met alle maatschappelijke dienstverleners en organiseer onderling deskundigheidsbevordering.

Praktijkvoorbeelden

Samenwerking met Stichting Dynamo

MEE Zaan en Amstel heeft contact gezocht met Dynamo, een welzijnsorganisatie in Amsterdam Oost/Watergraafsmeer, over de schuldenproblematiek van mensen met een beperking. Dat heeft geresulteerd in een project dat was gericht op licht verstandelijk gehandicapten en mensen met een niet aangeboren hersenletsel (NAH). In het project zijn de trajecten van bijna twintig mensen met een beperking gevolgd. Resultaten van het project zijn:

- Minder uitval van cliënten.
- Meer goedlopende trajecten.
- Snellere signalering bij MEE van cliënten met een financieel probleem.
- Herkenning van de doelgroep bij Dynamo.
- Wederzijdse aanpassing van de werkwijze (bijvoorbeeld dat een MEE-medewerker voor het eerste contact van een cliënt met schuldhulpverlening meegaat, als er geen lid uit het sociaal netwerk van de cliënt beschikbaar is).

In de kennismaking tussen MEE en Dynamo werd al gauw duidelijk wat je wel en niet van elkaar kan verwachten. Het project leidde tot deskundigheidsbevordering bij beide partijen. Bijvoorbeeld: wat is de invloed van hersenletsel op iemands gedrag? Kennis daarover maakt dat je als hulpverlenende organisatie anders gaat aankijken tegen het feit dat een cliënt niet altijd op een afspraak komt. Je gaat daar anders mee om. Het project leidde bij Dynamo tot een aanpassing van de werkwijze: ander (meer eenvoudig) taalgebruik, andere vragen stellen, materialen aanpassen, kijken naar het netwerk van de cliënt, meer oog hebben voor de cliënt dan voor de aard van de schulden. Maar ook: hoe herken je mensen met een verstandelijke beperking en hoe maak je het aspect 'verstandelijke beperking' bespreekbaar in een schuldhulpverleningstraject. Het project leidde ook tot een aanpassing van de werkwijze van MEE, met name eerder en meer aandacht voor financiële problemen en schuldenproblematiek. De samenwerking leidde tot een budgetcursus speciaal voor de doelgroep. De cursus wordt in de buurt aangeboden. MEE onderzoekt hoe deze werkwijze regionaal verbreed kan worden.

Project Cash

Voor het project Cash in Helmond is een toneelvoorstelling ontwikkeld voor licht verstandelijk gehandicapten over omgaan met geld en hoe je kunt voorkomen dat je in financiële problemen verzeild raakt. De voorstellingen worden aangeboden via scholen, wooninitiatieven, sociale werkvoorzieningen, zorgaanbieders, vrijetijdsclubs en aan individuele MEE-clieënten via de reguliere cliëntondersteuningscontacten. Het doel van Cash is het aanzetten tot een continu proces dat is gericht op:

- Schuldpreventie bij moeilijk lerende jongeren en jongeren met een licht verstandelijke beperking.
- Voorkomen dat zij zich ongewild en onvoorzien laten verleiden tot het nemen van (te grote) financiële risico's.
- Vergroting van de weerbaarheid en zelfstandigheid als randvoorwaarden voor maatschappelijke participatie.
- Conditioneren van volwaardig burgerschap door o.a:
 - leren grenzen aan te geven, om te gaan met druk van buitenaf, nee durven zeggen;
 - vergroten van eigenwaarde;
 - leren op te komen voor jezelf.

- Voorkomen van (stille) armoede op de langere termijn.
- Het belang van onderkenning van deze problematiek bij (toekomstige) medewerkers binnen zorginstellingen en MEE over het voetlicht brengen.

Het bijwonen van de voorstelling Cash heeft de jongeren en hun begeleiders/leerkrachten gedwongen stil te staan bij het onderwerp 'omgaan met geld' en de problemen die hierbij naar voren kunnen komen. In de evaluatie die na afloop van de voorstelling naar alle scholen/organisaties is gestuurd, komt naar voren dat de begeleiders/leerkrachten de voorstelling allen als voorlichtend hebben ervaren.

Handleiding schuldhulpverlening

MEE Rotterdam Rijnmond heeft een - interne - handreiking schuldhulpverlening ontwikkeld ten behoeve van de dienstverlening aan de eigen cliënten, zodat zij over praktischere handvatten beschikken om cliënten te helpen die kampen met financiële problemen en/of een schuldproblematiek.

STAP 1. INTAKE

De consulent onderzoekt de vraag achter de vraag, of er schulden zijn en waarom of hoe de schulden zijn ontstaan

De consulent motiveert de cliënt tot openheid van zaken.

Wanneer de cliënt uit huis gezet dreigt te worden en/of de energie afgesloten dreigt te worden, dan wordt dit als eerste en direct (samen met de cliënt) onderzocht door de consulent. De consulent neemt dan zonnodig contact op met de woningbouwvereniging en onderzoekt of er een reële mogelijkheid bestaat om de uitzetting tegen te houden.

Kijk bij een afsluiting van de energie naar de gevaren voor de gezondheid van de cliënt (bijvoorbeeld een cliënt met een zuurstofapparaat).

STAP 2. ANALYSE

De consulent maakt een globale inschatting van de schulden en het inkomen van de cliënt.

De consulent spreekt met de cliënt af dat alle informatie betreffende schulden en financiën bekend zijn en op welke manier deze aangevraagd kunnen worden.

De consulent sorteert (of laat de cliënt sorteren of samen sorteren) de post, rekeningen, aanmaningen, en brieven van deurwaarders, schuldeisers en gerechtelijke instellingen.

De consulent maakt een overzicht van alle schulden en berekent het totaalbedrag.

STAP 3. PRAKTISCHE FASE

De consulent doet aan de hand van de wensen van de cliënt een aanmelding bij de daartoe behorende instanties.

De consulent schrijft brieven aan deurwaarders en informeert deze over de ophanden zijnde stappen die genomen zullen worden om een oplossing te vinden voor de schulden. Vermeld daarbij dat jij het aanspreekpunt bent.

Kleine en overzichtelijke schulden. Dit kan ook betekenen dat je een betalingsvoorstel doet omdat de cliënt een overzichtelijke schuld heeft en genoeg inkomen.

Bij een cliënt met bijvoorbeeld een kleine schuld van 1.500 euro en verder geen schulden, kun je over het algemeen een betalingsvoorstel van bijvoorbeeld 75 euro per maand voorstellen. Wanneer je meer of minder wilt, kan dat ook.

Als met de cliënt overeen is gekomen dat er een aanmelding gedaan wordt bij de schuldhulpverlening, is van belang dat het volgende gebeurt.

AANMELDING

De aanmelding wordt telefonisch besproken met de gemeentelijke functionaris voor schuldhulpverlening.

Met schuldhulpverlening wordt besproken welke mogelijkheden er op dat moment nog meer ingezet kunnen worden naast het gebruikelijke traject (bijvoorbeeld cursus budgetteren of andere geldpotjes).

Hierna vul je het verwijsformulier en het formulier 'aanmelding schuldhulpverlening' in. Dit stuur je met een leidraad op met een begeleidend schrijven.

De leidraad moet gaan over:

- de redenen en achtergrond van de oorzaak van de schulden;
- waarom de cliënt niet in staat is om zelf tot een oplossing te komen;
- wat er nog meer gedaan wordt om de cliënt te ondersteunen, zoals ambulante begeleiding, 24-uursbegeleiding, budgetbeheer, vrijwillige bewindvoering en/of curatele.

VERVOLGTRAJECT

De ervaring leert dat er voor alle vormen van hulpverlening wachtlijsten bestaan. Zo duurt het even voordat er een intake kan plaatsvinden bij de Gemeentelijke Kredietbank en het project daadwerkelijk opgestart kan worden. Tijdens het wachten op ondersteuning van instellingen groeien schulden verder aan door berekening van rente, administratiekosten, kosten gemaakt door het inschakelen van deurwaarders en incassobureaus.

De consulent heeft de mogelijkheid om in gesprek te gaan met schuldeisers en hen op de hoogte te stellen van de ophanden zijnde regelingen. Dit vraagt een mate van diplomatie en tact waarbij het resultaat per schuldeiser of case kan verschillen. Verdediging of weerstand leiden veelal tot een onbevredigend resultaat. Het is zaak een klimaat te scheppen waarin een schuldeiser ervan overtuigd raakt dat medewerking ook in zijn voordeel kan zijn. Het maken van betalingsvoorstellen wordt in veel gevallen afgeraden totdat schuldhulpverlening in beeld is.

Als er sprake is van doorverwijzing naar de rechter voor een uitspraak tot bijvoorbeeld wettelijke schuldhulpverlening, duurt het vaak zo'n zes tot acht maanden voordat er een zitting plaatsvindt (zo niet langer). Vaak is het daarna nog enkele maanden wachten totdat er een bewindvoerder aan de slag kan met de cliënt.

STAP 4 LAATSTE FASE

De consulent gaat mee met de cliënt naar het intakegesprek bij de schuldhulpverlening. De consulent houdt zicht op het schuldhulpverleningstraject en stimuleert de cliënt om het traject vol te houden.

De consulent sluit de casus af wanneer de ambulante begeleider en/of zorginstelling in staat is het schuldhulpverleningstraject over te nemen.

Evaluatie volgt als de ambulante zorg is ingezet of als de cliënt het verder zelfstandig kan.

Training geldzaken

Training Geldzaken is een aanbod van MEE Gelderse Poort aan mensen die ten gevolge van een lichte beperking problemen ondervinden in het omgaan met hun financiën en (ongewild) te maken krijgen met schuldenproblematiek. Het aanbod is bedoeld om te voorkomen dat mensen (weer) in de schulden terecht komen en om ervoor te zorgen dat ze zicht hebben op de financiële mogelijkheden en hun uitgavenpatroon daarop aanpassen.

Uitgangspunt

De vragen, wensen en behoeften van de cliënten vormen het vertrekpunt voor de dienstverlening. Door de expertise van MEE Gelderse Poort op het gebied van mensen met beperking, sluiten de trainingen aan op de competenties van deze doelgroep.

Doel training

Het doel van de training is een bijdrage te leveren aan het vergroten van de zelfredzaamheid van volwassenen op het gebied van financiën, middels inzicht in inkomsten en uitgaven, leren budgetteren en ordening aanbrengen. Deze training heeft ook eenmalig voor de gemeente Zaltbommel gedraaid. Deze training kan worden ingezet op elk moment in het traject schuldhulpverlening.

Formulierenbrigade

De gemeente Culemborg heeft een formulierenbrigade ontwikkeld. Zij is daarbij opdrachtgever van het team dat wordt gevormd door medewerkers van MEE, stichting thuiszorg en maatschappelijk werk. Het doel van de formulierenbrigade is tweeledig:

- Het stimuleren van mensen, die in armoede of op de armoedegrens leven, gebruik te maken van landelijke en lokale financiële regelingen
- Uitkeringsgerechtigde door middel van vrijwilligerswerk te activeren.

De taken van het formulierenteam worden gezamenlijk uitgevoerd. De projectgroep is ondersteunend bij het spreekuur, de PR, afstemmingsoverleg, complexe zaken worden samen besproken en oplossingen worden gezamenlijk aangedragen met behulp van de achterliggende organisaties. De gemeente is vooral voorwaardenscheppend actief voor de middelen en de huisvesting en controleert of doelen worden bereikt.

Er zijn al wel formulierenbrigades/teams actief. Aanvullend is de expertise van MEE: signaleren van mensen met een beperking en kennis van de wet- en regelgeving op dit terrein. Daarnaast heeft MEE ervaring met projectmatig werken.

Preventie problematische schulden

MEE Noordwest Holland werkt samen met het Algemeen Maatschappelijk Werk in een project dat zich richt op de preventie van problematische schulden. Dit doen zij door middel van het project: 'financiële administratie thuis'. Dit project is drieledig:

1. Financiële administratie thuis. Eén keer per 14 dagen komt een vrijwilliger bij een cliënt thuis om met hem de post te bekijken en adviezen te geven op financieel gebied. Bijvoorbeeld over (te dure) telefoonabonnementen, betalen van de huur en de zorgverzekering, belastingaangifte etc.
2. Vrijwillig budgetbeheer.
3. Budgettraining, hoe met geld om te gaan.

Het project vindt aansluiting bij de taken van gemeenten en wordt door gemeenten gefinancierd.

Daarnaast wordt in het kader van de 'eigen kracht conferentie' bekeken wat de cliënt zelf kan en hoe het netwerk geactiveerd kan worden, zodat de vrijwilliger op ten duur zich kan terugtrekken.

